

Wybrane biografie łomżyńskich emigrantów którzy na przełomie XIX i XX w. wyjechali do Stanów Zjednoczonych

Dlaczego emigrowali ?

Przyczyny emigracji mieszkańców ziemi łomżyńskiej do Stanów Zjednoczonych były różne i zapewne w każdym przypadku inne ale można je zawęzić do trzech głównych, które niewątpliwie miały wpływ na to, że w większości młodzi ludzie podejmowali decyzję o wyjeździe za ocean. Głównie były to:

- bieda spowodowana wielodzietnością rodzin, brakiem miejsc pracy zarówno na wsiach jak i w miastach, niskimi dochodami nie pozwalającymi na przeżycie, uzyskiwanymi z ciężkiej pracy na nieurodzajnych glebach i w rozdrobnionych gospodarstwach oraz klęskami żywiołowymi takimi jak susze, pożary, powodzie.
- prześladowania polityczne i religijne,
- strach przed służbą w carskim wojsku.

Były to czynniki wypychające ale równocześnie występowały czynniki przyciągające, między innymi wizja dobrobytu panującego w Ameryce, roztaczana przez werbowników i agentów sprzedających bilety na wyjazd. Pieniądze napływające do rodzin w Polsce oraz wiadomości o lepszym życiu i większych możliwościach jakie dawała Ameryka potrzebująca w owym czasie wielu rąk do pracy, przemawiały do wyobraźni. Niektórzy z emigrantów wyjeżdżali po to, by zarobić jakieś pieniądze, a po powrocie do kraju dokupić większą ilość ziemi, wybudować nowy dom czy otworzyć zakład rzemieślniczy i w ten sposób poprawić swój byt. Inni wyjeżdżali na zawsze. Za oceanem zakładali rodziny, przyjmowali obywatelstwo nowego kraju ale tak naprawdę nigdy nie przestawali być Polakami i wyraz tego dawali w różny sposób, niosąc pomoc rodzinom i krajowi zawsze wtedy, kiedy była taka potrzeba.

Obraz dawnej polskiej wsi to wielodzietne rodziny i ubogie chaty kryte słomą.

Początki emigracji

Emigracja z ziem polskich do Ameryki rozpoczęły się w połowie XVIII w. po klęsce konfederacji barskiej ale znane są przykłady jej występowania w jeszcze wcześniejszym okresie. Źródła podają, że w 1835 r. w Stanach Zjednoczonych mieszkało kilkuset Polaków.

Od połowy XIX w. z Polski zaczęły uchodzić masy wychodźców udających się na emigrację zarobkową. Byli to głównie chłopci ale do Ameryki przybywały również osoby których nazwiska znane są po obu stronach oceanu.

W historię Stanów Zjednoczonych wpisały się nazwiska wielkich Polaków takich jak: **Tadeusz Kościuszko** - Naczelnik Siły Zbrojnej Narodowej w czasie insurekcji kościuszkowskiej. Do Ameryki przybył w 1776 r. Za oceanem osiągnął zaszczyty wojskowe, polityczne i ekonomiczne.

Kazimierz Pułaski jeden z dowódców konfederacji barskiej, w latach 1768–1772 marszałek ziemi łomżyńskiej. Do Ameryki przybył w 1777 r. Generał i bohater wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych, walczył w szeregach armii Jerzego Waszyngtona. Oddał swe życie w bitwie pod Savannah w 1779 r.

Pola Negri – polska aktorka teatralna i filmowa, międzynarodowa gwiazda kina niemego.

Helena Modrzejewska – aktorka i jej syn **Ralph Modjeski**, polski i amerykański inżynier, budowniczy linii kolejowych i mostów, który zasłynął jako pionier w budownictwie mostów wiszących.

Ignacy Paderewski – polski pianista, kompozytor, zasłużony działacz niepodległościowy, mąż stanu i polityk.

Według szacunków polskich placówek konsularnych, w 1939 r. na terenie Stanów Zjednoczonych stan liczebny Polonii amerykańskiej wynosił 2 miliony 330 tysięcy. W tej liczbie mieściło się wielu mieszkańców dawnej Guberni Łomżyńskiej.

W skład guberni łomżyńskiej wchodziły powiaty: kolneński, łomżyński, makowski, mazowiecki, ostrołęcki, ostrowski, pułtuski, szczuczyński.

Wśród łomżyńskich emigrantów były osoby, które swoją obecność na amerykańskiej ziemi zaznaczyły w szczególny sposób, osiągając wysokie pozycje społeczne czy odnosząc sukces ekonomiczny. Inni jako zwykli rodzice dali początek nowemu pokoleniu które odnosiło sukcesy w życiu społeczno-politycznym w dziedzinie kultury, szeroko pojętym biznesie czy służbie w armii.

Byli też emigranci patrioci wywodzący się z ziemi łomżyńskiej, którzy głosząc dawne hasła niepodległościowe „Jeżeli żyć, to dla Polski, a jeżeli cierpieć i umierać – to za Polskę”, pracowali nie tylko na rzecz polonii amerykańskiej ale również wnieśli ogromny wkład w uzyskanie niepodległości Polski.

Ich zdeterminowane działania i osiągnięcia zasługują na to aby je ciągle przypominać młodemu pokoleniu Polaków mieszkających po obu stronach oceanu.

Jedną z takich postaci jest **Jan Sienkiewicz**, o którym pamięć postanowiłem przywrócić, prezentując m.in. jego biogram na konferencji „Historia i współczesność emigracji łomżyńskiej”, która odbyła się w Chicago 19 października 2013 r. Uzyskane podczas pobytu w USA skany dokumentów z kolekcji Jana Sienkiewicza, znajdującej się w Muzeum Polskim w Chicago z pomocą w prowadzeniu dalszych badań i opracowaniu szerszej biografii Jana Sienkiewicza.

Tadeusz Trepanowski podczas prelekcji na konferencji w Chicago przedstawia postać Jana Sienkiewicza. Chicago 19 października 2013 r.

Jan Sienkiewicz

Imigrant z guberni łomżyńskiej, zasłużony wieloletni działacz Związku Narodowego Polskiego i naczelnik Związku Młodzieży Polskiej, prezes Centralnej Rady Komitetu Obrony Narodowej, Prezes Ekspozytury Krzyża Legionowego w Ameryce, prezes Towarzystwa Jenerała Sowińskiego gr. 276 ZNP, były prezes Klubu Augustowsko – Suwalskiego, zarządca wydawnictw Związku Narodowego Polskiego w Chicago.

Urodził się w 4 lipca 1874 r. we wsi Polkowo, parafia Jaminy, gmina Dębowo, powiat augustowski, obecnie województwo podlaskie.

Rodzicami jego byli 31-letni Wincenty Sienkiewicz i 27-letnia Elżbieta z domu Judycka, córka Karola i Apolonii Kłopotowskiej.

Rodzice Jana pobrali się 17 lutego 1873 r. w parafii Jaminy.

Jan był ich najstarszym synem.

Jan Sienkiewicz. Fotografia zamieszczona wraz z jego nekrologiem.¹

¹ Dziennik Związkowy Zgoda – sobota 4 czerwca 1932 r. Chicago.

Akt urodzenia Jana Sienkiewicza vel Jana Sieńki ²

W akcie urodzenia i chrztu został zapisany jako Jan Sieńko. Prawdopodobnie była to skrócona, gwarowa forma nazwiska, a może przydomek którym posługiwali się mieszkańcy wioski określając rodzinę Sienkiewiczów. Działo się tak czasami gdy w miejscowości mieszkało kilka rodzin o tym samym nazwisku i chodziło o wyodrębnienie każdej z nich. Niestety taka forma czasami przenosiła się do zapisów metrykalnych czy dokumentów urzędowych.

Nr 55 Polkowo

Działo się w Jaminach dwudziestego siódmego czerwca/: dziewiątego lipca tysiąc osiemset

siedemdziesiątego czwartego roku, o godzinie jedenastej rano stawił się osobiście Wincenty Sieńko rolnik z Polkowa lat trzydzieści, w obecności Wincentego Judyckiego Adama Walkiewicza lat czterdzieści jeden mieszkających we wsi Polkowo i okazali nam dziecię płci męskiej i oświadczyli, że urodziło się ono w Polkowie dnia wczorajszego o godzinie piątej rano z jego prawowitej żony Elżbiety z Judyckich dwadzieścia sześć lat mającej. Dziecięciu

temu na chrzcie świętym odbytym w dniu dzisiejszym dano imię Jan, a rodzicami chrzestnymi jego byli Wincenty Judycki i Józefa Waszkiewicz. Akt ten stawiającym i świadkom niepiśmiennym przeczytano i przez Nas tylko podpisano.

Ks. Antoni Brzozowski utrzymujący akta stanu cywilnego.

Tłumaczenie aktu z jęz. rosyjskiego: T. Trepanowski

Dotychczas ustalone rodzeństwo Jana Sieńki vel Sienkiewicza to dwie siostry:

Anna Sieńko - córka Wincentego i Elżbiety z Judyckich, małżonków Sieńko, urodzona 14 października 1876 r. w Polkowie. Akt nr 88/1876 parafia Jaminy.

Józefata Sieńko córka Wincentego i Elżbiety z Judyckich, małżonków Sieńko urodzona 26 lipca 1879 r. w Dębowie. Akt nr 57/1879 parafia Jaminy.

EMIGRACJA

Ojciec Jana, Wincenty Sienkiewicz wyemigrował do Ameryki 13 Maja 1887 r. Wypłynął z portu w Hamburgu na parowcu „Belgravia”. Rok później Jan Sienkiewicz wraz z matką Elżbietą i siostrami dołączyli do niego. W podróż za ocean wyruszyli z niemieckiego portu w Hamburgu 15 maja 1888 r. Jan miał wtedy 14 lat.

² Źródło: Archiwum Parafialne w Jaminach. Akt udostępniony przez JZI Jamiński Zespół Indeksacyjny.

Po przybyciu do USA Jan początkowo mieszkał w Indian Orchard w Massachusetts, potem pracował w Nanticoke w stanie Pennsylvania. W wieku 16 lat zaczął pisać wiersze które ukazywały się w "Gazecie Nanticoke, w Pennsylvanii oraz "Niedzieli" wydawanej w Detroit.

Po 7 latach pobytu za oceanem, 16 grudnia 1895 r., w Sądzie Okręgowym hrabstwa Luzerne, w Wilkes-Barre, w stanie Pensylwania 21-letni Jan Sienkiewicz uzyskał obywatelstwo Stanów Zjednoczonych.

DZIAŁALNOŚĆ JANA SIENKIEWICZA W ORGANIZACJACH

W 1892 r. jako 18-latek założył Polskie Towarzystwo Kosynierów w Plymouth w stanie Pensylwania i prowadził wieczorową szkołę dla członków tego stowarzyszenia.

W 1894 roku dołączył do Zarządu Generalnego Polskiego Związku Młodzieży założonego kilka lat wcześniej przez Franciszka P. Danischa, Stefana J. Napieralskiego oraz Franciszka Wołowskiego. Związek Młodzieży Polskiej w Ameryce składający się z grup rozrzuconych po całych Stanach Zjednoczonych, założony został celem wpajania w młodzież zasad wolności i niepodległości zgodnie z konstytucją tychże Stanów, podnoszenia poziomu moralności wśród młodzieży, w celu szerzenia oświaty przez zakładanie bibliotek i czytelni, zwoływanie zgromadzeń patriotycznych, urządzenie wieczorków i przedstawień teatralnych, wydawanie broszur, gazet i innych publikacji. Związkowi Młodzieży przysługiwało również prawo organizowania oddziałów kadeckich, celem wyćwiczenia młodzieży w posługiwaniu się bronią.

13 Marca 1895 r. Sienkiewicz został prezesem oddział nr 2 ZMP w Plymouth w Pennsylvani przy którego założeniu aktywnie uczestniczył. Był również organizatorem oddziału nr 3 założonego 26 Maja 1895 r. w Scranton w Pennsylvanii. Za organizację oddziałów ZMP Związek mianował go zastępcą sekretarza Zarządu Generalnego w Chicago. Stanowisko to objął 1 stycznia 1897 r. Jednocześnie pracował w redakcji "Sztandaru", tygodnika Związku Młodzieży Polskiej w Chicago. Mając własny organ prasowy Zarząd Generalny mógł prowadzić silniejszą agitację wśród młodzieży i łatwiej werbować ją do Związku, a młodzież garnała się chętnie i oddziały powstawały jeden za drugim. Po pół roku nastąpiły zmiany w Zarządzie Generalnym ZMP. Z funkcji prezesa zrezygnował Stefan J. Napieralski, stanowisko po nim objął komisarz generalny Franciszek P. Danisch, a na jego miejsce powołany został Jan Sienkiewicz. Zarząd powierzył mu między innymi obowiązki prowadzenia korespondencji pomiędzy Zarządem Głównym w Polsce, a zarządem Generalnym w Chicago. Po ustąpieniu Franciszka Danischa z funkcji, na stanowisko prezesa Zarządu Generalnego Związku Młodzieży Polskiej został wybrany Jan Sienkiewicz. Odbłyło się to na III zjeździe

ZMP w 1902 r.³ Nowo wybrany Zarząd zaczął sprawować swe obowiązki z dniem 12 października 1902 r.

Dnia 31 sierpnia 1904 r. w Chicago odbył się kolejny zjazd oddziałów ZMP. Na stanowisko prezesa ponownie wybrano Jana Sienkiewicza.

Na rozwój jego kariery niewątpliwie wpływ miały kontakty ze środowiskiem świątłych Polaków mieszkających po obu stronach oceanu.

ZARZĄD GENERALNY ZMP 1903-1905

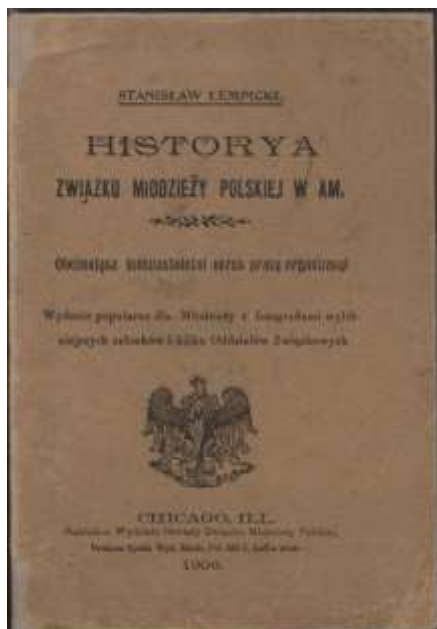
ZARZĄD GENERALNY ZMP. 1903 — 1905.

1. J. Oleś 2. A. Szumkowski 3. J. Miętus 4. S. Litko 5. J. Sienkiewicz 6. L. Bukowiecki
7. Stanisław Łempicki 8. Franciszek Tomaszewski.

Na fotografii od lewej: 1. Jan St. Oleś – skarbnik; 2. A. Szumkowski – v-ce sekretarz; 3. J. Miętus v-ce skarbnik; 4. Stanisław Litko – sekretarz; 5. **Jan M. Sienkiewicz – prezes**; 6. L.K. Bukowiecki – v-ce komisarz; 7. Stanisław Łempicki – v-ce prezes; 8. Franciszek Tomaszewski - komisarz.⁴

³ Źródło: Muzeum Polskie w Chicago. Kolekcja Jana Sienkiewicza. Numer kolekcji: 703/177.

⁴ Historia Związku Młodzieży Polskiej w Ameryce - Łempicki, Stanisław. Wydane staraniem i nakładem Wydziału Oświaty Z.M.P.; Drukiem Spółki Wydawniczej Młodzieży Polskiej 565 S. Laflin Street, Chicago, Illinois, 1905 r. Lokalizacja oryginału: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu.

Po objęciu funkcji prezesa przez Jana Sienkiewicza w ZNP nastąpiły dość istotne zmiany, a sam związek był atakowany przez osoby nieprzychylnie do niego nastawione.

Cytat z opracowania „Historia Związku Młodzieży Polskiej w Ameryce”: (pisownia oryginalna) „Koniec roku 1903 zaznaczył się w Związku poważną zmianą, którą było wprowadzenie w szeregi związkowe kobiet. Do tego czasu ZMP był organizacją wyłącznie męską, pomimo iż uchwały zjazdowe polecały tworzenie komitetów żeńskich. Opierając się na tem Zarząd Generalny powołał do życia oddziały żeńskie. Wywołało to ze strony kilku jednostek

głośne sarkania na rzekomą „samowolą” Z. G., ogół jednakże zmianę tę przyjął bardzo przychylnie. Na skutek ogłoszonej przez Zarząd „Odezwy do Polek” powstały dwa oddziały żeńskie: 1-szy w Chicago, 2-gi w Adams, Massachusetts. Ten ostatni został w krótkim czasie rozbity przez miejscowego proboszcza, niejakiego ks. Kopytkiewicza, który od kilku lat stale prowadzi zaciętą agitację przeciw oddziałom ZMP, nie przebierając w czystości środków w agitacji tej używanych. (Książę ten w niezrozumiałej dla nas ku ZMP. nienawiści przewyższył wielu innych. Niepiękną ale wielką konkurencję w tym względzie prowadził w swoim czasie z Kopytkiewiczem ks. Stabenau który wojował z oddziałem 16-ym, w Buffalo, N. Y. Walka skończyła się zwycięstwem oddziału i wyrzuceniem wicherzyciela z parafii. Taki sam koniec miała walka w Adams, Massachusetts gdzie na zgromadzonych przed kościołem parafian sprowadził ksiądz uzbrojoną w rewolwery i pałki policyjne. Nastąpiło krwawe starcie, później masowe areszty i więzienia. Trzecim podobnym okazem (są to trzej najwybitniejsi wrogowie młodzieży narodowej; było wielu innych „mniej zasłużonych“), jest smutnej pamięci Ks. Śmietana z Kansas, który trzykrotnie tamże zorganizowany oddział rozbił. Nie obeszło się i tutaj bez zaburzeń, a ostatecznie skończyło się na założeniu grupy Z. N. przez tychże samych agitatorów. Grupa utrzymała się szczęśliwie dotychczas. Aby uczynić zadość prawdzie historycznej nadmienić trzeba, iż mieliśmy pomiędzy klerem tutejszym przyjaciół, jakkolwiek nielicznych ale szlachetnych i sprawie oddanych)”⁵

Czym więc zajmowały się Oddziały Związku Młodzieży Polskiej w Ameryce, że tak były atakowane? Oto przykładowa charakterystyka działalności oddziału nr 34 w Adams Massachusetts.

⁵ Historia Związku Młodzieży Polskiej w Ameryce - Lempicki, Stanisław. Wydana staraniem i nakładem Wydziału Oświaty Z.M.P.; Drukiem Spółki Wydawniczej Młodzieży Polskiej 565 S. Laflin Street, Chicago, Illinois, 1905 r. s.101-102

„Zorganizowany 1 Lipca 1901 r. Założyciele oddziału: K. Olszewski, F. Bilski, W. Czerkies i M. Grycz. Przy założeniu członków 15. Obecnie 45. Oddział jest umundurowany, uzbrojony i zaopatrzone we wszelkie przybory wojskowe. Urządza co rok 4 bale, przedstawienia teatralne i wieczorki literackie. Posiada własną bibliotekę bogato zaopatrzoną w książki. Zorganizował w 1905 r. pierwszą w Związku SZKÓŁKĘ NARODOWĄ dla dzieci polskich. Członkowie Oddziału prowadzą ożywioną agitację w okolicznych miastach za Związkiem. Zorganizowali oddział w Pittsfield, Massachusetts i dali inicjatywę założenia oddziału w Holyoke, Massachusetts. Oddział wywiera decydujący wpływ na rozwój umysłowy rodaków w Adams, ku czemu używa takiej broni, jak biblioteka, szkołka bardzo liczne wieczorki literacko-naukowe i przedstawienia teatralne. Z oddziałem walczy od lat kilku miejscowy proboszcz ks. K. Kopytkiewicz. Z tego powodu oddział zmuszony był udać się pod opiekę Rządu Stanowego i w roku 1905 uzyskał takową, czyli został inkorporowany. Walka ta przyczyniła się do wywołania głośnych krwawych zaburzeń między miejscową ludnością polską a proboszczem i policją miejską, Co spowodowało kilka procesów kryminalnych. Walka ta ma się ku końcowi - ze stanowczym zwycięstwem związkowców. Oddział odnajmuje specjalny lokal w którym się mieści wygodnie urządzone biblioteka.⁶

W dziesiątą rocznicę istnienia ZMP, 10 kwietnia 1904 r. Jan Sienkiewicz wystosował w Chicago orędzie do członków związku.⁷

Treść Orędzie i fotografia Prezesa ZNP Jana Sienkiewicza ⁸

⁶ Historia Związku Młodzieży Polskiej w Ameryce - Łempicki, Stanisław. Wydana staraniem i nakładem Wydziału Oświaty Z.M.P.; Drukiem Spółki Wydawniczej Młodzieży Polskiej 565 S. Laflin Street, Chicago, Illinois, 1905 r. s.145-146.

⁷ Tamże

⁸ Tamże

CZŁONKOSTWO W ZWIĄZKU NARODOWYM POLSKIM

Jan Sienkiewicz wstąpił do Związku Narodowego Polskiego (ang. Polish National Alliance) dnia 15 grudnia 1904 r. Organizacja ta powstała w 1880 r., a celem jej było skupienie rodaków mieszkających na terenie Stanów Zjednoczonych, krzewienie wśród nich patriotyzmu polskiego, obrona polskich interesów, opieka nad polskimi emigrantami, bratnia pomoc rodzinie w razie śmierci jej członka. Inicjatywa założenia związku wyszła od kilku działaczy polonijnych. Byli to: Juliusz Andrzejkowicz, Jan Popielski, Juliusz Szajnert i Julian Lipiński. Jan Sienkiewicz reprezentował Związek Narodowy Polski w Centralnym Komitecie Budowy Pomnika Pułaskiego, który, po uzyskaniu zgody na budowę, stał się również Komitetem Centralnym Budowy Pomnika Kościuszki; oba pomniki przy udziale prezydenta USA zostały odsłonięte w maju 1910 roku w Waszyngtonie. Wcześniej, w pierwszych dniach stycznia 1907 r. Jan Sienkiewicz zaprosił ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych, Teodora Roosevelta do odwiedzenia wystawy na której prezentowane były modele pomnika nadesłane na konkurs, przez polskich rzeźbiarzy z całego świata. Prezydent przyjął zaproszenie i odwiedził wystawę 7 stycznia 1907 r., tak więc Jan Sienkiewicz był pierwszym Polakiem który urzędowo w imieniu prawie trzymilionowego wychodźstwa Polskiego w Stanach Zjednoczonych, przyjmował prezydenta tego kraju.

W 1907 r. Jan Sienkiewicz został administratorem "Dziennika Narodowego" w Chicago.

ŻYCIE PRYWATNE

26 lutego 1908 r., 34-letni Jan Sienkiewicz poślubił polską imigrantkę, 25-letnią Marią Wierzbicką urodzoną w 1883 r. Ślub odbył się w Chicago. 15 października 1912 r. w Chicago urodził się ich syn Jan Zbigniew Sienkiewicz, a 15 kwietnia 1920 r. na świat przyszedł drugi syn Mieczysław Józef. Niestety dziecko żyło zaledwie 10 miesięcy i zmarło 1 marca 1921 r. W 1916 r. w Cicero, Cook County, Illinois, zmarła matka Jana, Elżbieta Sienkiewicz.

JAN M. SIENKIEWICZ W KOMITECIE OBRONY NARODOWEJ

W dniach 15-16 grudnia 1912 r. w Pittsburghu w Pensylwanii na wiecu przedstawicielei wszystkich polskich organizacji, towarzystw i środowisk polonijnych utworzono Komitet Obrony Narodowej. Jan M. Sienkiewicz – jako reprezentant Związku Młodzieży Polskiej, wszedł w skład członków Komitetu Centralnego Obrony Narodowej, a następnie wybrany został do składu 8 osobowej Poufnej Komisji K.O.N. która miała za zadanie utrzymywanie kontaktów z Polską. Celem Komitetu było wspierania wszelkimi środkami ruchu powstańczego Polaków przeciwko Rosji aby mogła powstać niepodległa Rzeczpospolita Polska.

Komisja Poufna Komitetu Obrony Narodowej (KON), okres I Wojny Światowej. Chicago. (J.M. Sienkiewicz stoi po prawej stronie).⁹

Jan Sienkiewicz wśród założycieli Polskiego Towarzystwa Edukacyjnego.

Jan Sienkiewicz był człowiekiem podejmującym działania na rzecz polonii amerykańskiej w różnych obszarach życia społecznego. Jednym z takich obszarów od początku jego pobytu w Stanach Zjednoczonych była edukacja.

Akt notarialny utworzenia Polish Emigration Educational Society (Polskie Emigracyjne Towarzystwo Edukacyjne w stanie Illinois).¹⁰

Osoby wymienione w dokumencie: Joseph Borkowski; Stanisław Rayzacier; Thomas Siemiradzki; John M. Sienkiewicz; Michael Sokołowski; Joseph P. Zaleski; Kasimir A. Żurawski, Data dokumentu: 1917-03-08.

⁹ Archiwum Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce, kol.151, seria 10, fot. 251. Prawa autorskie Instytutu Piłsudskiego w Ameryce.

¹⁰ Źródło: Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce, Zespół: Komitet Obrony Narodowej, Teczka: 701/15/1 Korespondencja. Historia KON. Akty prawne i inkorporacyjne. Pamiętki i druki. Życiorysy działaczy.

Celem Towarzystwa dla którego zostało ono utworzone, było ogólne kształcenie emigrantów polskich, pouczanie ich o obowiązkach obywatelskich oraz pomoc i asystowanie w procesie naturalizacji - stania się obywatelami Stanów Zjednoczonych. Towarzystwo miało również na celu ochronę polskich emigrantów przed wyzyskiem, zarówno przybywających, jak i opuszczających Stany Zjednoczone, oraz dostarczać im potrzebnych informacji i pomocy w tym zakresie.

12 września 1918 r. J. Sienkiewicz, został zarejestrowany jako poborowy, a raczej jako rezerwista (miał wtedy już 44 lata), zdolny do odbycia służby wojskowej w czasie I wojny światowej.

Wojskowa karta rejestracyjna¹¹

POWOŁANIE JANA SIENKIEWICZA DO KOMITETU OPIEKI ARCHIWÓW K.O.N.

W 1931 r. zrodził się pomysł wydania Historii Komitetu Obrony Narodowej. Detroitka Okręgowa Komisja Byłych Członków K.O.N. podjęła wtedy rezolucję w sprawie powołania Jana Sienkiewicza w poczet członków Komitetu Opieki Archiwów K.O.N.

Cytat z rezolucji:

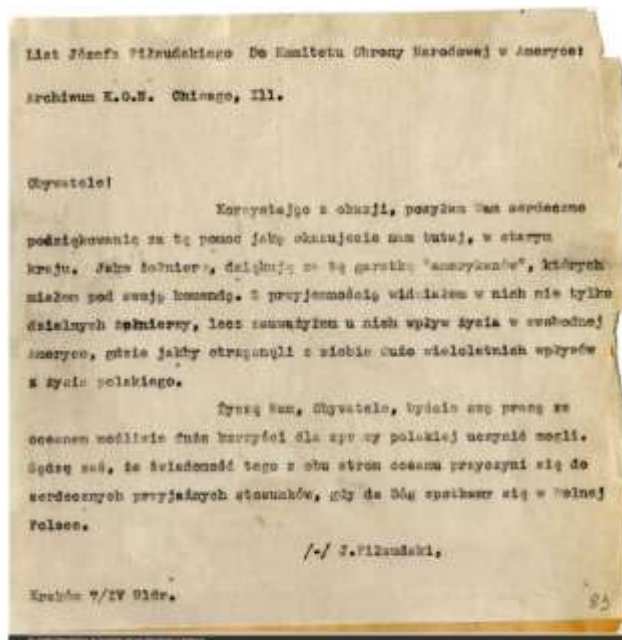
Pkt. 4 Odnieść się do Członków Komisji Poufnej **ob. Jana M. Sienkiewicza**, dr Kazimierza Żurawskiego, Aleksandra Hinkelmana z prośbą aby zechcieli stanowić Komitet Opieki Archiwów K.O.N. ¹²

Data dokumentu: 1931-04-19

¹¹ Źródło: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:7Q7G-D9W2>

¹² Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce. Zespół: Komitet Obrony Narodowej. Teczka: 701/15/1 korespondencja. Historia KON. Akty prawne i inkorporacyjne. Pamiętki i druki. Życiorysy działaczy.

Wśród archiwalnych dokumentów znajdował się m.in. list napisany odręcznie przez Józefa Piłsudskiego z 7 kwietnia 1916 r. skierowany do Komitetu Obrony Narodowej w Ameryce z podziękowaniem za okazywaną pomoc i wysłanie za pośrednictwem ZMP do Legionów Polskich około 260 przeszkolonych ochotników. List przepisany został na maszynie dla lepszej czytelności.

List Józefa Piłsudskiego do KON w Ameryce¹³.

List Jana M. Sienkiewicza - prezesa Komitetu Obrony Narodowej w Chicago i prezesa Ekspozytury Komisji Kwalifikacyjnej Krzyża Legionowego na Stany Zjednoczone.

do Jana Z. Dodatko z Detroit, pisany na papierze firmowym ekspozytury.

Temat: Odpowiedź w sprawie wysłania dokumentów z archiwum K.O.N.¹⁴

Data dokumentu: 1928-05-29

¹³ Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce Zespół: Komitet Obrony Narodowej. Teczka: 701/15/1 Korespondencja. Historia KON. Akty prawne i inkorporacyjne. Pamiątki i druki. Życiorysy działaczy.

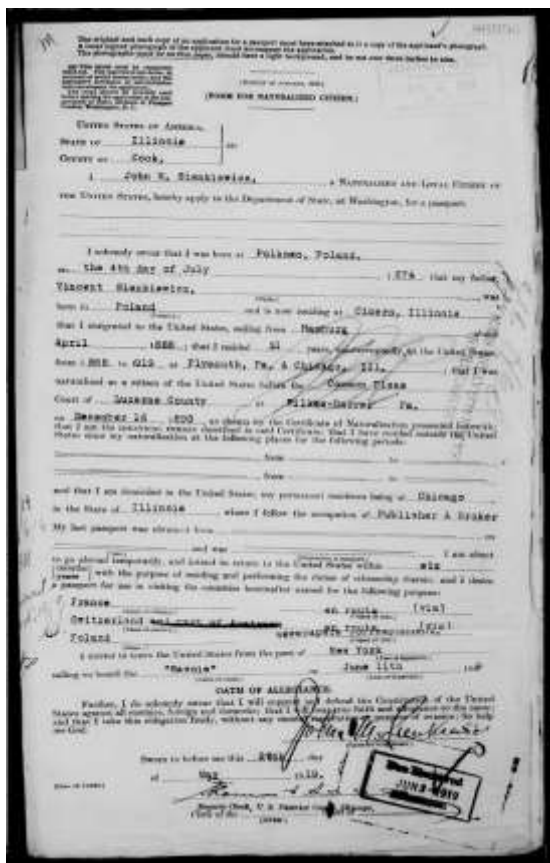
¹⁴ Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce. Zespół: Komitet Obrony Narodowej. Teczka: 701/15/1. Korespondencja. Historia KON. Akty prawne i inkorporacyjne. Pamiątki i druki. Życiorysy działaczy

WYJAZDY JANA SIENKIEWICZA DO EUROPY

W maju 1919 r. Jan Sienkiewicz wystąpił do władz amerykańskich z wnioskiem o wydanie paszportu w związku z planowanym 6-cio miesięcznym wyjazdem do Europy z zamiarem odwiedzenia Francji, Szwajcarii i Polski. Zamierzał opuścić Stany Zjednoczone 11 czerwca 1919 r. i w porcie w Nowym Jorku wejść na pokład statku „La Savoie” należącego do francuskich linii oceanicznych.¹⁵

Wniosek zawiera szereg istotnych informacji o Janie Sienkiewiczzu pochodzących z „pierwszej ręki”, bo podanych przez niego samego, dlatego też warto przytoczyć jego treść w całości.

Wniosek o wydanie paszportu

Ja John M. Sienkiewicz, naturalizowany i lojalny obywatel Stanów Zjednoczonych niniejszym składam wniosek do Departamentu Stanu w Waszyngtonie o wydanie paszportu.

Uroczyście przysięgam, że urodziłem się w Polkowie w Polsce 4 lipca 1874r.; że mój ojciec Vincent Sienkiewicz urodził się w Polsce i mieszka obecnie w Cicero, Illinois; że emigrowałem do Stanów Zjednoczonych wypływając z Hamburga w kwietniu 1888 r.; że przebywam 31 lat nieprzerwanie w Stanach Zjednoczonych od 1888 do 1919 w Plymouth Pa. i Chicago Ill.; że uzyskałem obywatelstwo Stanów Zjednoczonych przed Sądem Hrabstwa Luzerne w Wilkes Barre w Pensylwanii 16 grudnia 1895 r. co poświadczane jest załączonym świadectwem

naturalizacji; i że moim stałym miejscem zamieszkania jest Chicago w stanie Illinois, gdzie pracuję jako wydawca i agent. Planuję czasowo wyjechać z kraju; zamierzam wrócić do Stanów Zjednoczonych w ciągu 6 miesięcy w celu zamieszkania tu i wykonywania obowiązków obywatelskich; że paszport niezbędny mi jest by wyjechać do niżej określonych krajów w następującym celu: Francja, Szwajcaria, Polska. Zamierzam opuścić Stany Zjednoczone z portu w Nowym Jorku dn. 11 czerwca 1919 r. na pokładzie statku „La Savoie”.

¹⁵ Źródło: <https://www.familysearch.org/>

Rysopis wnioskodawcy:

Wiek: 44 lata

Usta: średnie, wąsy

Wzrost: 5 stóp 6 cali

Podbródek: okrągły

Czoło: średnie

Włosy: brązowe

Oczy: brązowe

Karnacja: średnia

Nos: prosty

Twarz: okrągła

Znaki szczególne: brak

Identyfikacja:

Chicago 28 maj 1919 r.

Ja Stephen J Napieralski uroczyście przysięgam, że jestem rodowitym obywatelem Stanów Zjednoczonych; że mieszkam w Des Plains, Illinois; że znam wyżej wymienionego Johna M. Sienkiewicza osobiście od 22 lat i wiem, że jest osobą, której dotyczy opisywane świadectwo naturalizacji i że informacje zawarte w jego oświadczeniu wedle mojej wiedzy i przekonania, są zgodne z prawdą.

Stephen J. Napieralski

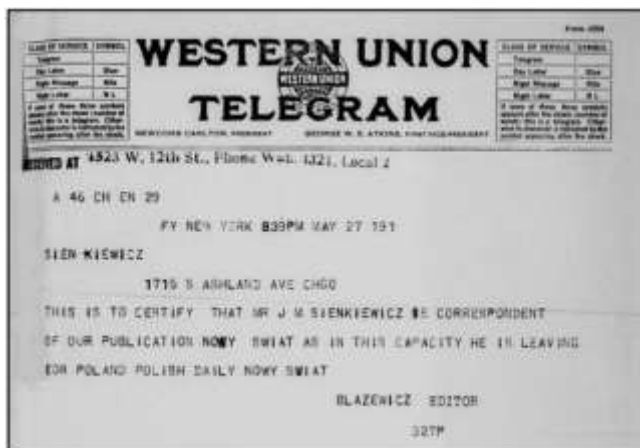
pierwszy wiceprezes Continental Iron & Steel Corporation.

East Miner Street & Napieralski Private Road, Des Plaines, Illinois

Przysięga złożona dn. 28 maja 1919 r. przed Zastępcą Urzędnika Sądu Okręgowego Stanów Zjednoczonych w Chicago.

W związku z wyjazdem do Europy Jan Sienkiewicz otrzymał stosowne upoważnienia i rekomendacje od władz związkowych i redakcji pism które reprezentował.

Redaktor Polskiego Dziennika w Nowym Jorku Waław Bojan-Błażewicz przesłał na adres J. Sienkiewicza niniejsze zaświadczenie jako dokument do wykorzystania przez niego podczas podróży do Polski.

Nowy Jork, 20:39, 27 maja 1919

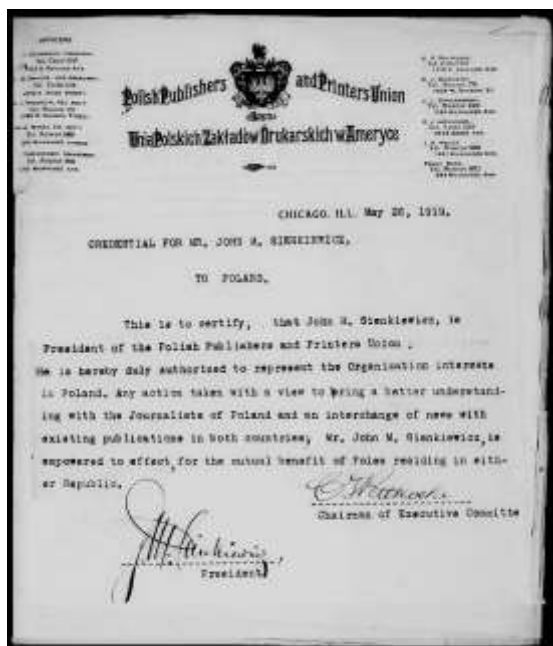
Sienkiewicz

1715 S Ashland Ave Chicago

Niniejszym zaświadczam, że Pan **J. M. Sienkiewicz** jest korespondentem naszego **Wydawnictwa Nowy Świat**, gdyż w tym charakterze wyjeżdża do Polskiego Dziennika Nowy Świat.

Błażewicz - Redaktor

Unia Polskich Zakładów Drukarskich w Ameryce

Chicago, Illinois. 26 maja 1919.

Poświadczenie dla Pana Jana M. Sienkiewicza do Polski.

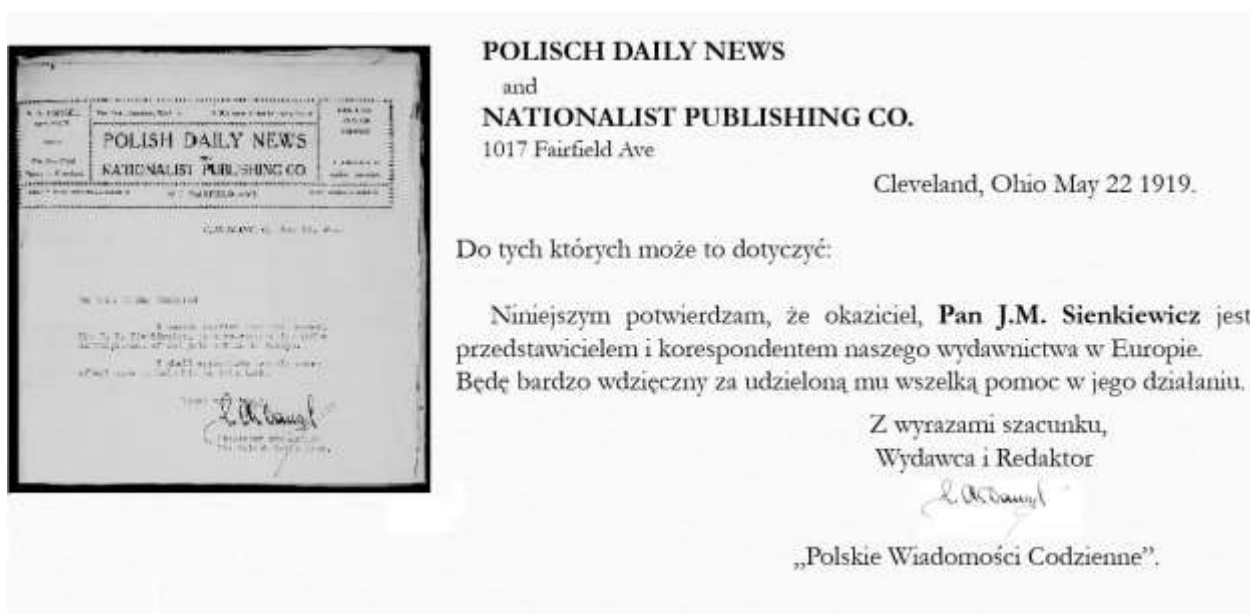
Niniejszym zaświadczam, że Jan M. Sienkiewicz jest Prezesem Związku Wydawców i Drukarzy Polskich. Jest on niniejszym upoważniony do reprezentowania Organizacji w sprawach interesów w Polsce. Wszelkie działania mające na celu lepsze porozumienie z Dziennikarzami Polskimi oraz wymianę informacji z istniejącymi wydawnictwami w obu krajach. Pan Jan M. Sienkiewicz jest uprawniony

do działania na rzecz obopólnej korzyści Polaków zamieszkałych w obu Republikach.

Przewodniczący Komitetu Wykonawczego

[podpis nieczytelny]

Rekomendacja wystawiona J. Sienkiewiczowi przez redakcję gazety „Polskie Wiadomości Codzienne” i Narodową Korporację Wydawniczą.

W 1923 r. Jan Sienkiewicz złożył wniosek o odnowienie paszportu w związku z planowanym wyjazdem do Polski. We wniosku napisał iż planuję czasowo wyjechać z kraju ale zamierza wrócić do Stanów Zjednoczonych w ciągu 3 miesięcy, a paszport niezbędny jest mu by wyjechać do Polski w celu odwiedzenia rodziny. Stany Zjednoczone zamierzał opuścić wpływając z portu w Nowym Jorku dnia 21 czerwca 1923 r.

WIZYTA U MARSZAŁKA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

Podczas wizyty w Polsce w 1923 r. Jan Sienkiewicz brał udział w zjeździe legionistów we Lwowie, a 17 września 1923 r. został przyjęty przez Marszałka Józefa Piłsudskiego w dworku „Milusin” w Sulejówku. Wręczył wtedy marszałkowi szkic historii Związku Obrony Narodowej wraz z wykazem osób które swą pracą zasłużyły na wyróżnienie.

Aleksandra i Józef Piłsudscy
z córkami Wandą i Jadwigą.¹⁷

Dworek „Milusin”¹⁶

Działalność społeczna Jana M. Sienkiewicza i jego praca na rzecz Ojczyzny zostały dostrzeżone i docenione.

- Kapituła Krzyża Legionowego odznaczyła Jana Sienkiewicza Krzyżem Legionowym.
- Rząd Polski w 1930 r. przyznał mu Krzyż oficerski „Polonia Restituta” którym udekorował go w konsulacie w Chicago wicekonsul Waław Łęcki.

Za pracę niepodległościową J. Sienkiewicz otrzymał także Krzyż Polskiej Organizacji Wojskowej.

¹⁶ Dworek „Milusin” był miejscem, gdzie Marszałek mieszkał na stałe w latach 1923-1926. Obecnie pełni funkcję Muzeum Józefa Piłsudskiego.

¹⁷ Źródło: Wikimedia Commons

Jan Sienkiewicz zmarł dnia 4 czerwca 1932 r. o godzinie drugiej w nocy, w swoim domu przy 2126 Cortland Ave. Odszedł po krótkiej chorobie, w wieku 56 lat. Pozostawił pogrążoną w smutku żonę, Marię i syna Jana.

W Dzienniku Związkowym „Zgoda” z soboty 4 -go czerwca 1932 r. ukazała się nekrolog informujący o jego śmierci. Trzy dni później Jan Sienkiewicz pochowany został na Saint Adalbert Catholic Cemetery Niles, Cook County, Illinois.

Lokalizacja grobu: LOT 11 Block P Section 5.

Śmierć Jana Sienkiewicza odbiła się szerokim echem wśród Polonii w Chicago i w innych skupiskach polskich gdzie miał licznych przyjaciół. W Dzienniku Związkowym zamieszczono opis uroczystości żałobnych. Przy grobie żegnali go liczni reprezentanci zrzeszeń w których długo pracował. Nad otwartą trumną przemawiał Rudolf Ratchaus, wicekonsul w Chicago, który w imieniu Rządu Rzeczypospolitej Polskiej żegnał zmarłego mówiąc: „...był On postacią budzącą najwyższy szacunek i świecącą przykładem zalet osobistych i cnót obywatelskich. Nieskazitelnie prawy, nie pragnący dla siebie ani korzyści ani sławy, skromny i łagodny w życiu osobistym, był nieugięty i niezachwiany, gdzie chodziło o sprawy, w które wierzył i którym służył”.

W przemówieniach wymieniono pełnione przez niego funkcje. Jan Sienkiewicz był prezesem Komitetu Obrony Narodowej, prezesem ekspozytury Krzyża Legionowego, naczelnikiem Związku Młodzieży Polskiej i prezesem Towarzystwa Jenerała Słowińskiego gr. 276 Związku Narodowego Polskiego, a do niedawna zarządcą wydawnictw ZNP.

Jana Sienkiewicza pożegnał również prezes Zarządu Centralnego Związku Narodowego Polskiego, Jan Romaszkiwicz mówiąc: „...zmarły służył wiernie i ochotnie na rozlicznych polach swej działalności, głównie w: Związku Młodzieży, Związku Narodowym Polskim, Komitecie Obrony Narodowej i Związku Towarzystw imienia Marszałka Piłsudskiego. Z pracy tej pamięć po sobie pozostawił czystą i pochwały godną, pamięć człowieka obowiązku i oddania się całą duszą sprawie, którą umiłował”.

Zmarłego żegnali także: prof. Tomasz Siemiradzki z Cleveland - prezes Połączonych Komitetów Piłsudskiego, prof. dr Kazimierz A. Żurawski - wiceprezes Komitetu Obrony Narodowej; Ignacy Kuczborski z Cicero - w imieniu Związku Młodzieży Polskiej; Jan Z. Dodatko z Detroit w imieniu Ekspozytury Krzyża Legionowego i innych tamtejszych organizacji narodowych; Józef F. Michalak jako sekretarz Gm. 2-jej ZNP; Jan St. Oleś w imieniu grupy 276 ZNP, której zmarły był prezesem; p. Chmielewski w imieniu Klubu Augustowsko-Suwalskiego; prezeska Paradzińska z Ligi Polskich Kobiet i inni. Na koniec Chór Nowe Życie odśpiewał „W mogile ciemnej” i „My, pierwsza brygada.”

Po śmierci Jana Sienkiewicza, Dziennik Związkowy 6 czerwca 1932 r. zamieścił rezolucje żałobne organizacji w których zmarły pracował.

Rezolucje żałobne zamieszczone w prasie po śmierci Jana Sienkiewicza¹⁸

Wizyta w Stanach Zjednoczonych, członków zespołu Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów w Łomży była okazją do odwiedzenia cmentarza św. Wojciecha w Niles gdzie został pochowany Jan Sienkiewicz. Mimo początkowych trudności z odnalezieniem grobu, kolejnego dnia udało się odnaleźć miejsce wiecznego spoczynku Jana Sienkiewicza. Po 91 od jego śmierci, na grobie znowu załopotiała biało-czerwona flaga przywieziona z Łomży.

¹⁸ Źródło: Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce. Zespół: Komitet Obrony Narodowej Teczka: 701/15/1 Korespondencja. Historia KON. Akty prawne i inkorporacyjne. Pamiętki i druki. Życiorysy działaczy.

Niles 23.10.2023. Grób Jana Sienkiewicza na Saint Adalbert Catholic Cemetery Niles, Cook County, Illinois. Foto: Anna Zarzecka – Dyr. Biura ŁTN.

Przy grobie Jana Sienkiewicza na Saint Adalbert Catholic Cemetery Niles, Cook County, Illinois. Od lewej: Tadeusz Trepanowski, Monika Smakowska, Małgorzata Frąckiewicz – V-ce prezes Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów w Łomży. Foto: Anna Zarzecka – Dyr. Biura ŁTN. Niles 23.10.2023 r.

Franciszek Januszewski¹⁹

Polski działacz społeczny, wydawca i właściciel "Dziennika Polskiego" w Detroit. Współtwórca i wiceprezes Komitetu Narodowego Amerykanów Polskiego Pochodzenia (KNAPP). Jeden z inicjatorów powstania Komitetu Obrony Narodowej im. Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku w 1942r. Wiceprezes Kongresu Polonii Amerykańskiej. Uczestnik konferencji w San Francisco, inicjującej powołanie ONZ w 1945 r. Uczestnik Konferencji Pokojowej w Paryżu w 1946 r. Współzałożyciel i przewodniczący Komisji Organizacyjnej Instytutu Józefa Piłsudskiego.

Urodził się w Łomży dnia 20 stycznia 1887 r.²⁰ w rodzinie Józefa i Józefy Aleksandry z Jagodzińskich. Jako gimnazjalista zaangażował się w działania Polskiej Partii Socjalistycznej, której struktury w okręgu łomżyńskim zaczęły powstawać w 1903 r. Aby uniknąć prześladowań za prowadzoną działalność polityczną podjął decyzję o opuszczeniu kraju. 21 lutego 1907 r. na pokładzie parowca „Köln” wypłynął z portu w Bremen do USA. Zamieszkał w Cleveland w stanie Ohio gdzie wstąpił do miejscowego klubu "Sokół", organizacji skupiającej polskich emigrantów. W 1909 r. został liderem ich radykalnego skrzydła. W Cleveland Franciszek Januszewski ukończył Business College. W 1912 r. przeniósł się do Detroit gdzie Polacy stanowili największą mniejszość etniczną. Tam poznał swoją przyszłą żonę Emilię Stefanię Kudelską wywodzącą się z ziemiańskiej rodziny, urodzoną w Warszawie, córkę Rafała Bronisława i Bogumiły Faustyny z Detkensów. Dnia 29 września 1913 r. Franciszek Januszewski rozpoczął pracę w „Dzienniku Polskim” w Detroit. Z czasem awansował na stanowisko redaktora i zarządcy generalnego pisma, a w końcu stał się jego właścicielem. W 1928 r. Franciszek Januszewski uzyskał obywatelstwo amerykańskie.

Od początku swojej obecności na kontynencie amerykańskim prowadził ożywioną działalność społeczno-polityczną. Organizował wiele akcji charytatywnych na rzecz pomocy Polakom w starym kraju. Po wybuchu II wojny światowej działał na rzecz niepodległości Polski. Był jednym z inicjatorów powstania Komitetu Obrony Narodowej im. Józefa

---

¹⁹ Źródło fotografii:

https://en.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Januszewski#/media/File:Franciszek_Januszewski.

²⁰ (W dokumentach amerykańskich, podana jest błędna data urodzenia 23 listopada 1886 r. uznana później za oficjalną)

Piłsudskiego w Nowym Jorku w 1942r oraz jednym z twórców Komitetu Narodowego Amerykanów Polskiego Pochodzenia (KNAPP) pełniąc w nim funkcję wiceprezesa. W tworzeniu KNAPP dużą rolę odegrali byli ministrowie II RP, piłsudczycy, którzy nie mogąc dojść do porozumienia z ekipą Władysława Sikorskiego, po klęsce Francji zdecydowali się wyjechać do Stanów Zjednoczonych. Przez pewien czas w „Dzienniku Polskim” wydawanym przez Franciszka Januszewskiego redaktorem naczelnym był generał dywizji Bronisław Wieniawa Długoszowski osobisty adiutant Józefa Piłsudskiego. Inną prominentną osobą piszącą do „Dziennika Polskiego” był płk Ignacy Matuszewski były minister skarbu w latach 1921-31.

W czerwcu 1944 r. na wielkim kongresie Polonii w Buffalo, w którym wzięło udział 2500 delegatów i delegatek z 22 stanów, powołano do życia Kongres Polonii Amerykańskiej. Jego prezesem został Ignacy Karol Rozmarek, (od 1939 r. prezes największej organizacji emigracyjnej – Związku Narodowego Polskiego), Franciszkowi Januszewskiemu powierzono funkcję wiceprezesa Kongresu Polonii Amerykańskiej. W październiku 1945 r. Januszewski uczestniczył w konferencji w San Francisco, inicjującej powołanie ONZ. W 1946 r. brał udział w Konferencji Pokojowej w Paryżu zorganizowanej w celu ustalenia traktatów pokojowych z państwami które w czasie II wojny światowej były sojusznikami Niemiec.

Franciszek Januszewski był współzałożycielem i pierwszym prezesem Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce. Należał do grona ludzi, którzy włożyli ogromny wysiłek w budowę niezależnej placówki naukowej, której celem było gromadzenie i opracowywanie dokumentów historycznych, ale także popularyzacja wiedzy dotyczącej Polski i jej historii. Pod koniec sierpnia 1943 r. Franciszek Januszewski nieoczekiwanie złożył rezygnację z kierowania Komitetem Organizacyjnym Instytutu.

W 1951 r. został ponownie wybrany na stanowisko prezesa Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Znajomość otoczenia, umiejętność ubiegania się o dotacje publiczne oraz znaczące datki były gwarancjami jego efektywnego działania. Franciszek Januszewski był jednym z największych donatorów Instytutu. Wyróżniał się również ofiarnością na cele kulturalne, jako inicjator i sponsor wystawy sztuki polskiej w Detroit Museum of Art w 1943 r. Wspierał materialnie wiele organizacji charytatywnych. Był odznaczony Orderem Polonia Restituta. Pełnił funkcję prezesa Instytutu aż do niespodziewanej śmierci która nastąpiła w drodze powrotnej z I Walnego Zjazdu Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Stanach Zjednoczonych.

Franciszek Januszewski zmarł 10 czerwca 1953 r. po przewiezieniu do szpitala uniwersyteckiego w Ann Arbor w stanie Michigan.

Prochy Franciszka, Stefanii i ich jedyne go syna Wiesława złożono w mauzoleum Holy Sepulcher Cemetery w Southfield w stanie Michigan.

Więcej w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2022/04/16/franciszek-januszewski-lomzynski-emigrant-cz-1/?highlight=FRanciszek%20Januszewski>

oraz „Emigracja Łomżyńska na przełomie XIX i XX w. Biografie Materiały i opracowania” - Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów. ISBN 978-83-963557-3-7 PTH; ISBN 978-83-65668-23-3 ŁTN, Franciszek Januszewski – łomżyński emigrant - T. Trepanowski, str. 413 -512.

Ralph Albert Berkowitz

Imigrant z Wizny, amerykański adwokat i polityk partii republikańskiej w Chicago.

Urodził się 10 września 1901 r. w podłomżyńskiej Wiznie, w zaborze rosyjskim. Rodzicami jego byli rabin Samuel Berkowitz i Chaja Sora Ida Ogrodnicki. W 1907 r. jako sześciolatek wraz z matką i dwoma braćmi wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie od 1904 r. przebywał jego ojciec Samuel Berkowitz. Po ukończeniu szkoły podstawowej i średniej, Ralph rozpoczął studia na University of Illinois Law School (Wydział Prawa na Uniwersytecie Illinois) które ukończył

w 1926 r. Mając dyplom prawnika rozpoczął pracę w kancelarii prawnej. W 1940 r. zatrudniony

był w Departamencie Finansów Stanu Illinois. Prowadził również praktykę adwokacką. Od chwili rozpoczęcia kariery zawodowej mocno zaangażował się w politykę działając głównie jako zwolennik partii republikańskiej. W swojej długiej i barwnej karierze politycznej przez wiele lat, Berkowitz był związany z Williamem Scotem - prokuratorem generalnym stanu Illinois jako jego asystent, a także doradca polityczny i strateg. W jednym ze swych rzadkich związków z Demokratami, Berkowitz pracował przez około rok z Edwardem V. Hanrahanem, po tym jak w 1968 r. zdobył on stanowisko prokuratora stanowego.

W 1972 r. Berkowitz został szefem kampanii Bernarda Careya kandydującego na stanowisko prokuratora stanowego hrabstwa Cook. Później pracował jako jego specjalny asystent i doradca polityczny, a w sierpniu 1974 r. został mianowany pierwszym asystentem w biurze prokuratora stanowego. Pełniąc tę funkcję był postacią kontrowersyjną. Niektórzy krytycy oskarżyli go, że wkrótce po tym, jak został mianowany naczelnym doradcą Bernarda Careya, to faktycznie sam rządził w biurze prokuratora stanowego. Berkowitz odpierał te zarzuty mówiąc: „Carey jest prokuratorem stanowym, i to on podejmuje i wydaje decyzje, a nie ja”. W 1975 r. Berkowitz był kluczową postacią w reelekcji Careya, gdy ten pokonał Demokratę Edwarda Egana. Ostatecznie 31 marca 1977 r. Berkowitz zrezygnował z funkcji głównego doradcy Careya i powrócił do prywatnej praktyki adwokackiej. Aktywność adwokacka i polityczna Ralpha Berkowitza trwała ponad 50 lat. Jego styl pracy, czasami szorstki i agresywny, od czasu do czasu stawiał go w centrum uwagi lecz jego oddanie i zapał do wykonywanej pracy nigdy nie były przez nikogo kwestionowane.

Ralph Berkowitz był dwukrotnie żonaty. Pierwszy związek małżeński zawarł mając 25 lat, z Friedą (Fritzie) Fleischman urodzona 3 września 1902 r. w Chicago, Cook County, Illinois, USA, córką kupca Maxa L. Fleischmana (1876 Austria – ?) i Rose (1880 Russia (Poland) – ?). Ślub odbył się 22 grudnia 1925 r. w stanie Illinois, USA.

Ralph i Frieda mieli jednego syna Burtona S. Berkley'a. Burton rodził się 10 maja 1934 r. w Chicago, Cook County, Illinois, USA, i tak jak jego ojciec zdobył wykształcenie prawnicze. Był adwokatem a później sędzią. Drugą żoną Ralpha Berkowitza była Helen Shapiro z domu Grossman, wdowa po Abrahamie J. Shapiro którego rodzicami byli emigranci z Łomży - Jack (Jacob) H. Shapiro urodzony około 1875 r. w Łomży i Rose Pruzick również urodzona w Łomży. Czternaście lat młodsza od Ralpha, Helen Grossman (Shapiro) urodziła się 15 maja 1915 r. w Chicago. Z pierwszego związku z Abrahamem miała dwóch synów Donalda i Howarda Shapiro. Obaj synowie ukończyli studia medyczne. Ślub Ralpha Berkowitza i Helen Grossman (Shapiro) odbył się dnia 18 grudnia 1959 r. w Chicago w hrabstwie Cook, stan Illinois.

Ralph Berkowitz zmarł w piątek 7 kwietnia 1978 r. w szpitalu St. Joseph w Chicago. Do szpitala przewieziono go 29 marca w ciężkim stanie po operacji na otwartym sercu przeprowadzonej na początku tego roku w Houston. Dożył wieku 75 lat. Pochowany został na Westlawn Cemetery Norridge, Cook County, Illinois, USA. Bernard Carey, polityczny sojusznik Berkowitza od 1970 roku, na wieść o jego śmierci powiedział: „Jestem głęboko zasmucony śmiercią bliskiego przyjaciela. Był on jednym z wybitnych prawników Chicago i pełnił tę funkcję z wyróżnieniem. Będzie nam go brakować”.

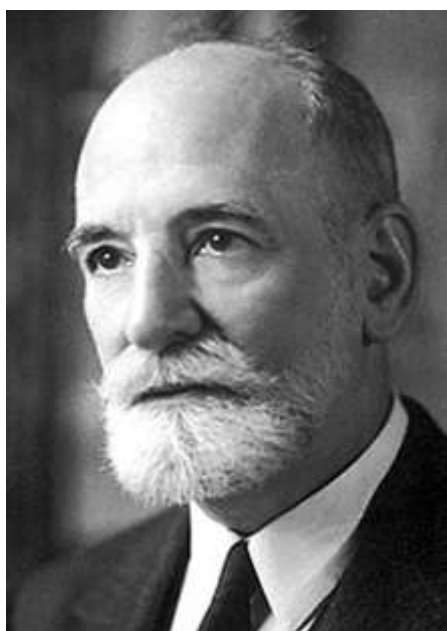
Więcej w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/09/29/ralph-albert-berkowitz-emigrant-z-wizny-amerykanski-adwokat-i-polityk-partii-republikanskiej/?highlight=Ralf%20Berkowit>

Shayke Frydman vel Zosa Szajkowski (1911-1978)

Amerykański badacz i autor opracowań historycznych pisanych w języku jidysz urodzony w Zarębach Kościelnych²¹

Urodził się dnia 10 stycznia 1911r. we wsi Zaręby Kościelne, położonej w dawnej guberni łomżyńskiej, obecnie w województwie mazowieckim, w powiecie ostrowskim. W Zarębach Kościelnych Shayke Frydman spędził dzieciństwo. Uczęszczał do tradycyjnego chederu żydowskiego, a także do publicznej żydowskiej szkoły powszechnej. Później przez trzy lata uczył się w publicznym gimnazjum żydowskim w Warszawie.

W 1927 r. w wieku 16 lat Shayke Frydman wyjechał do Paryża, dołączając do dwóch braci i siostry, którzy już tam mieszkali. Początkowo utrzymywał się z wykonywania różnych prac dorywczych. W Paryżu związał się ze środowiskiem intelektualistów żydowskich, co zaowocowało jego późniejszą karierą pisarza. Do 1934 r. Frydman pracował jako dziennikarz dla Naye Prese, paryskiego dziennika

²¹ Zaręby Kościelne – wieś w Polsce położona w województwie mazowieckim, w powiecie ostrowskim, w gminie Zaręby Kościelne.

komunistycznego, pisząc w języku jidysz. Jako samouk, który nigdy nie studiował na uniwersytecie, doszedł do pisania naukowych opracowań z zakresu historii Żydów.

W latach 1936 i 1937 wydał na własny koszt dwie książki swoich esejów o tematyce historycznej. Jedną o historii społeczności imigrantów mówiących w jidysz we Francji, a drugą o historii żydowskiego ruchu robotniczego w tym kraju. W Paryżu wstąpił do Partii Komunistycznej i werbował innych Żydów z Europy Wschodniej do walki za lojalistów w hiszpańskiej wojnie domowej”. W 1938 r. pod wpływem grupy rosyjsko-żydowskich intelektualistów emigracyjnych związanych z Żydowskim Instytutem Naukowym porzucił ruch komunistyczny i wystąpił z partii. Zmienił wtedy nazwisko na Zosa Szajkowski. Kiedy wybuchła II wojna światowa wstąpił do francuskiej Legii Cudzoziemskiej. Po zranieniu został zwolniony z Legionu, następnie udał się do Anglii i wstąpił do armii amerykańskiej jako oficer wywiadu. 7 sierpnia 1941 r. wypłynął z hiszpańskiego portu w Sewilli statku S.S. "Navimar" który transportował do USA żydowskich uchodźców z Francji, Niemiec i Austrii uciekających przed nazistowskimi prześladowaniami. Podróżował pod swoim prawdziwym nazwiskiem Szajke Frydman. Po przybyciu do USA i wcieleniu do armii amerykańskiej, Szajkowski w maju 1943 r. uzyskał obywatelstwo amerykańskie. Następnie został wysłany na front do Europy gdzie uczestniczył w operacji D-Day. W nocy z 5 na 6 czerwca 1944 r. został zrzucony na spadochronie na teren Normandii. W 1945 r. razem z pierwszą falą wojsk amerykańskich, wkroczył do Berlina. Ze służby w armii zwolniony został 20 grudnia 1945 r.

Szajkowski publikował długie prace w anglojęzycznym czasopiśmie historycznym Żydów oraz wydał wiele książek w języku angielskim, Po zakończeniu wojny ponownie wrócił do pracy w Żydowskim Instytucie Naukowym jako współpracownik naukowy. Był członkiem Amerykańskiej Akademii Badań Żydowskich. Zajmował się badaniami historycznymi nad historią Żydów (zwłaszcza we Francji), emigracją, prasą jidysz i innymi dziedzinami. Napisał serię obszernych esejów historycznych. Po wojnie Szajkowski, mimo, że był samoukiem, który nie ukończył szkoły średniej napisał setki artykułów naukowych, głównie o francuskich Żydach. Na tak imponujący dorobek naukowy cień rzuca jego niejednoznaczna postawa moralna. Zarzucano mu, że w latach 1940-1961 nielegalnie wywiózł do Stanów Zjednoczonych dziesiątki tysięcy żydowskich dokumentów historycznych, które znalazł w Europie. W Nowym Jorku wykorzystał je jako podstawę do napisania wielu artykułów naukowych, ostatecznie sprzedając je amerykańskim i izraelskim bibliotekom naukowym. Podczas i po II wojnie światowej spora część materiałów źródłowych, które historycy wykorzystują do badania francuskiej przeszłości żydowskiej, trafiła z instytucji we Francji do różnych instytucji w Stanach Zjednoczonych.

Szajkowski ślęcząc nad zbiorami muzeów i bibliotek w Europie i Stanach Zjednoczonych, zaczął wycinać strony, przycinać oznaczenia identyfikujące pierwotnych właścicieli i je sprzedawać. W 1978 r. bibliotekarze w Nowym Jorku złapali go ze skradzionymi materiałami i został aresztowany. Szajkowski wiedząc, że czeka go kompromitujący proces popełnił samobójstwo w hotelu na Manhattanie.

Więcej w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/12/09/shayke-frydman-vel-zosa-szajkowski-amerykanski-historyk-urodzony-w-zarebach-koscielnych/?highlight=Shayke%20Fry>

Mieczysław Borzymowski vel Mitchell Stanley Bozimowski

Oficer Armii Amerykańskiej.

Urodził się 8 maja 1921r. w Kolnie, w rodzinie Stanisława i Marii Anny z Pomichowskich, małżonków Borzymowskich. Do Stanów Zjednoczonych wyemigrował wraz z rodzicami

w 1922 r. jako zaledwie roczne dziecko.

Ojciec Mieczysława, Stanisław Borzymowski, urodził się w Dzierzbi koło Łomży. był syn Józefa i Anny z Żelechowskich. Dwukrotnie emigrował do USA.

Pierwszy raz obawiając się wcielenia do carskiej armii wyjechał w 1907 r. Jego nazwisko trudne dla Amerykanów do wymówienia przyjęło formę Bozimowski i tak już pozostało. W kwietniu 1917 roku gdy Stany Zjednoczone przystąpiły do I wojny światowej, Stanisław został objęty poborem i trafił do armii amerykańskiej. Dnia 13 grudnia 1918 r. w przyspieszonym trybie przewidzianym dla obcokrajowców służących w armii uzyskał obywatelstwo amerykańskie. W październiku 1919 r. wystąpił do władz amerykańskich

z wnioskiem o wydanie paszportu na 6 miesięczny wyjazd do Polski. Konieczność wyjazdu motywował tym, że jego ojciec nie żyje, matka jest bardzo chora, a najmłodsze rodzeństwo siostra i brat wymagają również opieki. W trakcie pobytu w Polsce ożenił się z 22 letnią Marianną Pomichowską i z tego związku 4 listopada 1922 r. na świat przyszedł Mieczysław. Dnia 10 lipca 1922 r. Stanisław złożył wniosek w ambasadzie amerykańskiej o wydanie rodzinnego paszportu dla siebie, żony i syna. W podróż do Stanów Zjednoczonych Borzymowscy wyruszyli z portu Southampton w Anglii 4 listopada 1922 r. Po przybyciu do USA osiedlili się w mieście Wyandotte, hrabstwo Wayne w stanie Michigan, gdzie mieszkali dwaj bracia Stanisława, Jan i Antoni - obaj żołnierze Armii Hallera walczącej ochotniczo o niepodległość Polski.

Mieczysław (Mitchell) podstawową edukację rozpoczął w Mount Carmel Catholic School. Po ukończeniu szkoły kształcił się w Roosevelt High School, którą ukończył 1939 r. Następnie rozpoczął studia. Po dwóch latach nauki, w sierpniu 1942 r. zaciągnął się do wojska i rozpoczął służbę w Siłach Powietrznych Armii Stanów Zjednoczonych. Podczas II wojny światowej walczył na Pacyfiku. Za ofiarną służbę otrzymał Bronze Star Medal (Brazową Gwiazdę) i wiele innych odznaczeń wojskowych. Po wojnie dokończył studia w dziedzinie inżynierii lotniczej, administracyjnej i mechanicznej. Dnia 5 kwietnia 1944 r. w mieście Greenville w stanie South Carolina ożenił się z Robertą Agathą Rinehart, urodzoną w 1924 r.

Zmarł 27 lipca 2007 r. w Plymouth, w stanie Michigan, przeżywszy 86 lat. Pochowany został z wojskowymi honorami na Great Lakes National Cemetery (Narodowy Cmentarz Wielkich Jezior) w Holly, Oakland County, Michigan.

Więcej w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/05/19/mitchell-stanley-bozymowski-borzymowski-biogram-emigranta-z-kolna-oprac-t-trepanowski/?highlight=Mitchel>

Plk. Francis Kajencki

Żołnierz, dziennikarz i historyk. Syn Antoniny Staszewskiej, imigrantki z Gielczyna koło Łomży która jako 17-letnia dziewczyna przybyła do Stanów Zjednoczonych w 1916 r. aby budować dla siebie lepszą przyszłość.

Francis urodził się 15 listopada 1918 r. w Erie, w Pensylwanii, w rodzinie polskich imigrantów Antoniego i Antoniny z domu Staszewskiej, małżonków Kajenckich, jako drugie z pięciorga ich dzieci. Początkowo uczęszczał do polskich parafialnych szkół podstawowych, a następnie w 1933 r. zapisał się do katedralnej szkoły przygotowawczej biskupa Gannona. Był znakomitym uczniem, a to liceum miało wyjątkowo wysokie standardy, które dobrze przygotowały go do jego drogi do West Point. Francis ukończył Akademię Wojskową Stanów Zjednoczonych w styczniu 1943 r, a następnie skierowany został na front II wojny światowej i walczył w na Pacyfiku. Po wojnie w 1947 r. przystąpił do początkującego programu pocisków kierowanych. Armia sponsorowała jego edukację na Uniwersytecie Południowej Kalifornii, gdzie w 1949 r. uzyskał tytuł magistra inżynierii mechanicznej. Po studiach stacjonował w Fort Bliss w Teksasie, szkoląc i ucząc tam oficerów artylerii przeciwlotniczej w zakresie obsługi kierowanych pocisków rakietowych. Po 17 latach szkolenia personelu wojskowego, obsługującego nowoczesne systemami broni rakietowej i nuklearnej w Stanach Zjednoczonych i za granicą, oraz pracy w sztabie generalnym w Pentagonie, płk Kajencki zmienił kierunki i został starszym oficerem ds. informacji publicznej. W latach 1966-67 studiował na Uniwersytecie Wisconsin (Madison), gdzie uzyskał tytuł magistra dziennikarstwa. Następnie przez dwa lata służył jako szef informacji Sojuszniczych Sił Lądowych NATO w Europie Południowo-Wschodniej, w Izmirze w Turcji. Po powrocie do Stanów Zjednoczonych w 1969 r. płk Kajencki objął obowiązki oficera ds. informacji Okręgu Wojskowego w Waszyngtonie. Był zastępcą szefa informacji Departamentu Armii. Po ponad 34 latach służby wojskowej przeszedł na emeryturę w 1973 r.

Rodzina Kajenckich. Stoją od lewej: Francis, Edward, Stefan. Siedzą: Sophie, Antonina (z domu Staszewska urodzona w Giełczynie koło Łomży), Antoni – ojciec rodziny, najmłodsza córka Louise.

Jako emeryt, płk Kajencki po raz trzeci uzyskał stopień magistra, tym razem z historii na

Uniwersytecie George'a Masona. Zamieszkał w El Paso w Teksasie i rozpoczął karierę badacza historii. Pułkownik Kajencki jest autorem sześciu książek, ze szczególnym uwzględnieniem znaczącego wkładu polskich bohaterów i imigrantów w historię Ameryki. Pisał m.in. o Tadeuszu Kościuszcze i Kazimierzu Pułaskim. Jego książki o służbie wojskowej generałów Tadeusza Kościuszki i Kazimierza Pułaskiego są szczególnie godne uwagi w świetle jego drobiazgowych badań.

Jego biografia Tadeusza Kościuszki została wyróżniona za zasługi przez Międzynarodową Komisję Historii Wojskowości w 2001 r. W październiku 2007 r. przygotował referat o ostatniej bitwie Pułaskiego pod Savannah, na odbywające się w Warce polsko - amerykańskie sympozjum. Ze względu na wiek i stan zdrowia nie mógł przylecieć do Warki. Referat odczytał wówczas jego syn Anthony Kajencki.

Płk. Franciszek Kazimierz Kajencki żył 89 lat. Zmarł 18 lipca 2008 r. w El Paso w Teksasie. Był cenionym żołnierzem i historykiem, a także wielkim patriotą. Odznaczony wieloma odznaczeniami wojskowymi. Pogrzebu płk. Francisca Casimira Kajenckiego na Cmentarzu Narodowym w Arlington w Waszyngtonie. Wojskowa ceremonia pogrzebowa odbyła na Cmentarzu Narodowym Arlington w Waszyngtonie.²²

Więcej w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2022/06/01/6266/?highlight=Do%20Ameryki%20z>

²² Źródło: <https://archiwum.muzeumpulaski.pl/html/fckajencki.html>

sEDMUND TRZCIŃSKI

Amerykański dramatopisarz najbardziej znanym ze sztuki i filmu Stalag 17, syn Konstancji Burbutowskiej, imigrantki z Gielczyna koło Łomży.

Urodził się 2 stycznia 1921 r. w Bronksie w Nowym Jorku. Był synem Konstancji Burbutowskiej, imigrantki urodzonej w 1890 r. w podłomżyńskiej wiosce Gielczyn. Matka Edmunda jako 21-letnia panna, wyemigrowała do Stanów Zjednoczonych w 1911 r. Zamieszkała u siostry w nowojorskiej dzielnicy Bronx gdzie poznała i wyszła za mąż za starszego od siebie o 9 lat wdowca Władysława Trzcńskiego. Miała z nim dwoje dzieci, córkę Wacławę i syna Edmunda. Władysław Trzcński zmarł 26 grudnia 1938 r. przeżywszy 56 lat. Po jego śmierci Konstancja ponownie wyszła za mąż za starszego o 20 lat wdowca Józefa Sagala który początkowo prowadził sklep z bursztynem, a później z meblami. Pod koniec lat 30. Zmienił rodzaj działalności i był właścicielem zakładu pogrzebowego.

Edmund Trzcinski przez trzy lata uczęszczał do liceum lecz gdy 7 grudnia 1941 r. Stany Zjednoczone przystąpiły do wojny, 16 lutego 1942 r. został zarejestrowany jako poborowy. Dnia 4 września 1942 r. wcielono go do 8 Armii Powietrznej (8th Air Force) w Fort Jay Governors Island, New York i wysłano do Europy na front.

Edmund latał na ciężkich bombowcach B-17 i B-24. Dnia 12 kwietnia 1944 r., jego samolot został zestrzelony nad Niemcami. Załoga samolotu przeżyła lecz dostała się do niewoli i Edmund wraz z kolegami został wysłany do Luft Stalag 17B – (niemiecki obóz dla lotników amerykańskich). Podczas pobytu w Stalagu 17B zaprzyjaźnił się ze strzelcem pokładowym Donaldem Bevanem, który podobnie jak on uczestniczył w akcjach lotniczych nad terytorium Niemiec i również został zestrzelony nad Bremą 17 kwietnia 1943 r. Edmund i Donald, obaj o artystycznych duszach, zorganizowali obozowy teatr dla współwięźniów. Pisali i wystawiali skecze i sztuki teatralne. Czasami otrzymywali gotowe scenariusze dostarczone przez Czerwony Krzyż.

Po wojnie ich doświadczenie obozowe zaowocowało profesjonalnym teatrem. Adaptacja teatralna wojennego dzieła napisanego przez Edmunda Trzcńskiego i jego

obozowego kolegę Donalda Bevana zatytułowana „Stalag 17” przedstawia historię grupy amerykańskich lotników przetrzymywanych w niemieckim obozie jenieckim. Oryginalna sztuka, komediowy melodramat w trzech aktach, po raz pierwszy została wystawiona 8 maja 1951 r. w brodwayowskim teatrze przy 48th Street na Manhattanie w Nowym Jorku. Po premierowym przedstawieniu nastąpiły kolejne, w innych teatrach na Broadwayu. W sumie spektakl wystawiono 472 razy.

Plakat reklamowy filmu

Dwa lata później, w 1953 r. sztuka została zaadaptowana na film, z Williamem Holdenem w roli głównej. Odtwórca roli otrzymał Oscara w kategorii nagród przyznawanych dla najlepszego aktora.

Edmund Trzcński przeżył 75 lat. Zmarł 3 czerwca 1996 r. na nowojorskim Manhattanie. Pochowany został na Old Saint Raymond's Cemetery w dzielnicy Bronx, New York, (sekcja nr 6) w grobie w którym w 1938 r. pochowano jego ojca Władysława Trzcńskiego.

Więcej, w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/11/23/konstancja-burbutowska-trzcinska-sagal-emigrantka-z-gielczyna/?highlight=Konstancja>

EUGENIUSZ (EUGENE) ŁEMPICKI

Żołnierz 358 pułku piechoty w 90 Dywizji Piechoty Armii Stanów Zjednoczonych. Poległ 17 stycznia 1945 r. w obronie Luxemburga.

Urodził się 15 marca 1921 r. w Stawiskach w rodzinie Franciszka i Marianny z Dobrowolskich, małżonków Łempickich. Był piątym dzieckiem w rodzinie lecz pierwszym, które urodziło się w Polsce. Czwórka jego starszego rodzeństwa przyszła na świat w Detroit, w stanie Michigan w Stanach Zjednoczonych.

Matka Eugeniusza – Marianna z domu Dobrowolska, pochodziła spod łomżyńskiej wioski Olszyny, leżącej około 20 km od Stawisk. Do Ameryki wyjechała w 1909 r., mając 20 lat.

Ojciec Eugeniusza, Franciszek Łempicki urodził się 19 sierpnia 1885 r. w Stawiskach. Był synem zmarłego w 1890 r. Michała i Anny z Blusiewiczów.

Rodzice Eugeniusza pobrali się w Detroit 19 kwietnia 1910 r. Po dziesięciu latach przyjechali do Polski gdzie podczas ich pobytu w Stawiskach, na świat przyszedł Eugeniusz.

Do Stanów Zjednoczonych wrócili 20 października 1922 r., dopiero, gdy Eugeniusz miał rok

i siedem miesięcy. Zamieszkali w Detroit, w stanie Michigan. 17 Lipca 1940 r. 19-letni Eugeniusz Łempicki złożył deklarację intencji przyjęcia obywatelstwa Stanów Zjednoczonych, a w listopadzie 1943 r. po złożeniu przysięgi wierności uzyskał obywatelstwo amerykańskie. Dnia 30 maja 1942 r. w Detroit zawarł związek małżeński z Ireną, urodzoną w 1918 r. w Detroit. Eugeniusz z zawodu był mechanikiem samochodowym. 14 grudnia 1942 r. został powołany do odbycia czynnej służby wojskowej. Trafił do 358 pułku piechoty w 90 Dywizji Piechoty Armii Stanów Zjednoczonych. Rok później dywizję wysłano do Europy. Pułk Eugeniusza uczestniczył w walkach w Normandii, Nadrenii, Ardenach, Alzacji i Europie Środkowej. Dnia 17 stycznia 1945 r., 24-letni Eugeniusz Łempicki poległ, broniąc Luxemburga przed nacierającymi niemieckimi wojskami. Informację o jego śmierci zamieszczono w detroickiej prasie w maju 1945 r. Notatka prasowa była zatytułowana: „Detroitter Killed In Luxemburg”. W gazecie zamieszczono również zdjęcie Eugeniusza w mundurze armii amerykańskiej. Spoczął na Amerykańskim Cmentarzu Wojskowym w Hamm, położonym tuż za stolicą Luxemburga, gdzie na 50 akrach cmentarza złożono szczątki 5076 żołnierzy amerykańskich mężczyzn i kobiet, z których większość zginęła podczas ofensywy w Ardenach. Po wojnie rząd

Stanów Zjednoczonych dał rodzinom poległych możliwość ekshumowania i sprowadzenia do miejsca zamieszkania.

Eugeniusz Łempicki został pośmiertnie odznaczony medalem Purple Heart – (Purpurowe Serce).

Jego szczątki zostały prawdopodobnie sprowadzone do USA na początku maja 1949 r., gdyż wniosek jego ojca Franciszka, o nagrobek dla syna – amerykańskiego weterana wojskowego, na Holy Cross Cemetery w Detroit posiada datę 10 maja 1949 r.

Więcej, w opracowaniu T. Trepanowski:

<http://wirtualnie.lomza.pl/wirtualnie/2021/01/25/eugeniusz-eugene-lempicki-imigrant-urodzony-w-stawiskach/?highlight=%C5%81empicki>

